

**DEVELOPMENT OF INTERNATIONAL LEGAL STANDARDS ON
JUVENILE JUSTICE**

Maxammadxonov Shohjaxon Baxromjon o'g'li

Toshkent state university of law

Abstract

This thesis examines the formation and evolution of international legal standards on juvenile justice from the Beijing Rules (1985) to the UN Committee on the Rights of the Child General Comment No. 24 (2019). The paper highlights the key principles of modern juvenile justice — prioritising the best interests of the child, restricting deprivation of liberty, and expanding restorative justice mechanisms. The applicability of these standards to Uzbekistan's juvenile justice system is assessed, with a particular focus on the role of the mahalla institution as a potential cultural foundation for a national restorative mediation model.

Keywords:

juvenile justice, international standards, restorative justice, children's rights, Beijing Rules, UN Convention on the Rights of the Child, Uzbekistan, mahalla.

**YUVENAL YUSTITSIYAGA DOIR XALQARO-HUQUQIY STANDARTLAR
RIVOJLANISHI**

Maxammadxonov Shohjaxon Baxromjon o'g'li

Toshkent davlat yuridik universiteti

Annotatsiya

Ushbu tezisdagi yuvenal yustitsiyaga oid xalqaro-huquqiy standartlarning «Pekin qoidalari»dan (1985) BMT Qo'mitasining № 24 Umumiy izohigacha (2019) bo'lgan shakllanishi va rivojlanishi o'rganiladi. Zamonaviy yuvenal yustitsiyaning asosiy tamoyillari — bolaning eng yaxshi manfaatlarini ustuvor qo'yish, ozodlikdan mahrum etishni cheklash va restavrativ yustitsiya mexanizmlarini kengaytirish — tahlil qilinadi.

“KELAJAK TEKNOLOGIYALARI VA SUN’IY INTELLEKT”
nomli respublika ilmiy-amaliy masofaviy konferensiyasi
VOLUME-1, ISSUE-3, 2026

Ushbu standartlarning O'zbekiston yuvenal yustitsiya tizimiga tatbiq etilish holati baholanib, mahalla institutining milliy restavrativ mediatsiya modeli uchun madaniy zamin sifatidagi imkoniyatiga alohida e'tibor qaratiladi.

Kalit so'zlar: yuvenal yustitsiya, xalqaro standartlar, restavrativ yustitsiya, bola huquqlari, Pekin qoidalari, BMT Bola huquqlari to'g'risidagi konvensiya, O'zbekiston, mahalla.

Bugungi kunda voyaga etmaganlar tomonidan sodir etiladigan huquqbuzarliklar muammosi barcha davlatlar uchun dolzarb ijtimoiy-huquqiy masala bo'lib qolmoqda. Yuvenal yustitsiya — voyaga etmaganlar ishlarini ko'rib chiquvchi maxsus huquqiy tizim bo'lib, uning asosiy maqsadi jazolash emas, balki bolani ijtimoiy hayotga qaytarish va uning huquqlarini himoya qilishdan iborat. Xalqaro hamjamiyat bu sohadagi standartlarni XX asrning ikkinchi yarmidan boshlab tizimli ravishda shakllantirib kelmoqda.

Xalqaro standartlarning asosiy manbalari

Yuvenal yustitsiyaga oid xalqaro-huquqiy me'yoriy bazasi bir necha asosiy hujjatlardan tashkil topadi. 1985-yilda qabul qilingan «Pekin qoidalari» (BMT GA Rezolyutsiyasi 40/33) voyaga etmaganlar yustitsiyasining minimum standartlarini belgilagan birinchi maxsus xalqaro hujjat hisoblanadi. Unda bolaning eng yaxshi manfaatlarini ustuvor qo'yish, sudga muqobil choralarni qo'llash va ozodlikdan mahrum etishni so'nggi chora sifatida ko'rish tamoyillari mustahkamlangan. 1989-yilda qabul qilingan BMT Bola huquqlari to'g'risidagi konvensiya (BHTK) ushbu sohadagi eng muhim va keng ratifikatsiya qilingan xalqaro shartnoma bo'lib, uning 37 va 40-moddalari voyaga etmagan shaxsning adolatli sud muhokamasi, azob-uqubatlardan himoya va resotsializatsiya huquqini kafolatlaydi. 1990-yillarda qabul qilingan «Rijod yo'riqnomalari», «Gavana qoidalari» va «Tokio qoidalari» esa oldini olish, ozodlikdan mahrum etish va sudga muqobil choralari sohasidagi standartlarni yanada kengaytirdi.

“KELAJAK TEKNOLOGIYALARI VA SUN’IY INTELLEKT”
nomli respublika ilmiy-amaliy masofaviy konferensiyasi
VOLUME-1, ISSUE-3, 2026

BMT Qo'mitasining Umumiy izohlari: rivojlanishning yangi bosqichi

BMT Bola huquqlari qo'mitasi 2007-yilda № 10 «Yuvenal yustitsiyaga doir bola huquqlari» nomli Umumiy izohni qabul qildi. Ushbu hujjat davlatlarga yuvenal yustitsiya tizimini qanday qurishni ko'rsatuvchi eng muhim yo'riqnoma bo'lib, unda javobgarlik yoshi (kamida 12 yosh), sudga muqobil protseduralar va bolaning jarayondagi faol ishtiroki kabi masalalar batafsil tartibga solingan. 2019-yilda qabul qilingan № 24 Umumiy izoh esa zamonaviy muammolarni — restavrativ yustitsiya, gender va madaniy jihatlar, raqamli muhitdagi huquqbuzarliklar — qamrab oldi hamda davlatlardan ixtisoslashgan yuvenal sud tizimini mustahkamlashni talab qildi.

Restavrativ yustitsiya va O'zbekiston

Zamonaviy xalqaro standartlarning asosiy tendentsiyasi restavrativ yustitsiya tamoyillarini kengaytirishdan iborat: jinoyat nafaqat qonun buzilishi, balki insonlar o'rtasidagi munosabatlarning buzilishi sifatida talqin etiladi va jabrlanuvchi, jinoyatchi hamda jamiyatning birgalikdagi ishtiroki orqali yarashish va zararni qoplash maqsad qilinadi. Yangi Zelandiya, Norvegiya va Germaniya tajribasi bu yondashuvning samaradorligini tasdiqlaydi.

O'zbekiston 1994-yilda BHTK ni ratifikatsiya qilib, xalqaro standartlarni tatbiq etish majburiyatini olgan. 2019-yildagi yangi profilaktika qonuni va ixtisoslashgan sudlar faoliyatining kengaytirilishi muhim qadamlar bo'ldi. Biroq restavrativ yustitsiya mexanizmlari hali to'liq huquqiy asosga ega emas. Bu borada O'zbekistonning an'anaviy mahalla instituti alohida imkoniyat yaratadi: mahallaning nizolarni muhokamalash va yarashtirish an'analari restavrativ yustitsiyaning milliy modelini yaratishda mustahkam madaniy zamin bo'la oladi. Mahalla institutini yuvenal yustitsiya tizimiga rasmiy ravishda integratsiya qilish — mediatsiya va restavrativ muloqot uchun huquqiy mexanizmlar yaratish — O'zbekistonning xalqaro standartlarga muvofiqligini oshirishda muhim qadam bo'ladi.

“KELAJAK TEKNOLOGIYALARI VA SUN’IY INTELLEKT”
nomli respublika ilmiy-amaliy masofaviy konferensiyasi
VOLUME-1, ISSUE-3, 2026

Xulosa

Yuvenal yustitsiyaga oid xalqaro-huquqiy standartlar «Pekin qoidalar»dan BMT Qo'mitasining № 24 Umumiy izohigacha bo'lgan davrda sifat jihatidan yangi bosqichga ko'tarildi. Zamonaviy standartlar tizimi uch ustun tamoyilga asoslanadi: bolaning eng yaxshi manfaatlarini ustuvor qo'yish, ozodlikdan mahrum etishni so'nggi chora sifatida qo'llash va restavrativ yondashuvlarni kengaytirish. O'zbekiston uchun bu standartlarni mahalla instituti kabi milliy an'analar bilan uyg'unlashtirish yo'li eng samarali va madaniy jihatdan maqbul model bo'lib hisoblanadi.

Adabiyotlar

1. BMT Bola huquqlari to'g'risidagi konventsia, 1989.
2. BMT Qo'mitasi. Umumiy izoh № 10. CRC/C/GC/10. 2007.
3. BMT Qo'mitasi. Umumiy izoh № 24. CRC/C/GC/24. 2019.
4. «Pekin qoidalar». BMT GA Rezolyutsiyasi 40/33, 1985.
5. «Rijod yo'riqnomalari». BMT GA Rezolyutsiyasi 45/112, 1990.
6. O'zbekiston Respublikasining «Voyaga etmaganlar o'rtasida huquqbuzarliklarning profilaktikasi to'g'risida»gi Qonuni, 2019.
7. Dignan, J. Understanding Victims and Restorative Justice. Open University Press, 2005.

